

GOSPODARKA NARODOWA

7-8
(239-240)
Rok LXXX/XXI
lipiec-sierpień
2011
s. 113-138

Anna HORODECKA*

Cele polityki gospodarczej w różnych podejściach metodologicznych ekonomii

Wprowadzenie

W literaturze poświęconej polityce gospodarczej część miejsca jest zawsze poświęcona celom polityki gospodarczej. Podaje się w nich różne definicje i klasyfikacje. Prezentacja definicji ma często losowy charakter, czasem opiera się podział o morfologie, czyli o części składowe definicji celów polityki gospodarczej. Najczęściej jednak podaje się po prostu listę celów polityki gospodarczej (np. tzw. czworokąt celów). Brak jednak próby ujęcia definicji w bardziej systematyczny sposób pozwalający na otrzymanie jasnego i logicznego podziału, wykorzystując podstawy metodologii ekonomii.

Dlatego też motywem do napisania artykułu było zapełnienie panującej luki poprzez zaprezentowanie podziału opierającego się na głębszych metodologicznych podstawach – wychodząc od podstawowych podejść w ekonomii.

Problemem badawczym jest sposób definiowania celów polityki gospodarczej w jednej z dziedzin ekonomii – polityce gospodarczej. Szczególną wagę przywiązuje się tutaj do umiejscowienia tych definicji w szerszym kontekście metodologicznym, a mianowicie istniejących podejść w ekonomii. Odniesiono się tu przede wszystkim, ale nie tylko do literatury niemieckojęzycznej.

Podstawową tezą artykułu jest to, że cele polityki gospodarczej można podporządkować istniejącym podejściom w ekonomii uzyskując przez to systematyczny podział definicji celów. Tezą pomocniczą jest to, że obok częściej wyróżnianych

* Autorka jest pracownikiem Katedry Ekonomii Rozwoju i Polityki Ekonomicznej w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie, ahorod@sgh.waw.pl. Artykuł wpłynął do redakcji w lipcu 2011 r.

w ekonomii podejść normatywnego i pozytywnego, powinno się uwzględniać również rzadziej wymieniane podejście deskryptywne.

Celem artykułu jest dokonanie analizy dostępnych definicji celów polityki gospodarczej i ich podział z uwagi na podejście, na jakim się opierają. Realizacji celu służy zatem przedstawienie najważniejszych podejść w ekonomii i ich krótka charakterystyka w odniesieniu do wybranej dziedziny ekonomii – polityki gospodarczej, mające pozwolić na zrozumienie ich najważniejszych determinant. Przyporządkowanie im definicji celów polityki gospodarczej i uzyskanie jasnego systematycznego podziału celów polityki gospodarczej będzie znaczącym ułatwieniem.

Artykuł składa się z dwóch części. W pierwszej części została zawarta krótka charakterystyka istniejących podejść w ekonomii i polityce gospodarczej, w drugiej – próba podporządkowania definicji celów polityki gospodarczej tym podejściom.

Krótką charakterystyka istniejących podejść w polityce gospodarczej

W ekonomii, jak i jej podporządkowanych dziedzinach do których należy polityka gospodarcza (tabl. 1), czyli część nauki o gospodarce narodowej, wyróżnia się podstawowe podejścia: normatywne, pozytywne oraz rzadziej wspominane, ale istotne podejście deskryptywne. Podział podejść na normatywne i pozytywne ma swoje źródło u N.W. Seniora (1790-1864) w jego dziele pt. *An outline of the science of Political Economy* (z 1836 r.)¹. Znajdujemy je później u J.S. Milla (1806-1873), który pod wpływem pozytywizmu A. Comte'a (1798-1857)² wprowadził w 1844 r. w eseju zatytułowanym „*Essays on some Unsettled Questions of Political Economy*”³ rozróżnienie między tym, co jest, a tym co być powinno i jako zadanie nauki określił koncentrację na tym, co jest⁴ [Zinn, 1970, s. 17].

¹ Senior 2000, por. też <http://www.econlib.org/library/Senior/snP1.html> (6.12.2010).

² A. Comte wyróżnia tu 3 etapy rozwoju inteligencji: teologiczny, metafizyczny i obecnym pozytywnym, w którym badacz cechuje minimalizm poznawczy – uznaje się uzyskiwanie pojęć absolutnych za niemożliwe, wyrzeka się badania pochodzenia i przeznaczenia wszechświata oraz poznawania wewnętrznych przyczyn zjawisk; usiłuje się natomiast wykrywać ich prawa (tj. stosunki, następstwa i podobieństwa), posługując się rozumowaniem i obserwacją. Tłumaczenie faktów redukuje się jedynie do ustalania związków pomiędzy poszczególnymi zjawiskami i pewnymi faktami ogólnymi, por. [Comte, 1961].

³ Por. [Mill, 1874].

⁴ J.S. Mill rozróżnia między nauką i sztuką, podczas gdy nauka opisuje fakty, sztuka ustanawia normy dla działania, o ile nauka zajmuje się rozumieniem, to sztuka – wola, nauka używa trybu orzekającego, a sztuka rozkazującego, jedna zajmuje się faktami, inna wskazówkami. Nauka jest zbiorem prawd, sztuka – reguł postępowania. Językiem nauki jest „to jest...”, to nie jest”, sztuki – „rób to... unikaj tego” jest, nauka obserwuje zjawiska i dąży do odkrycia praw (*These two ideas differ from one another as the understanding differs from the will, or as the indicative mood in grammar differs from the imperative. The one deals in facts, the other in precepts. Science is a collection of truths; art, a body of rules, or directions for conduct. The language of science is, This is, or, This is not; This does, or does not, happen. The language*

Temat sądów wartościujących (normatywnych) był tematem drugiego sporu o metodę⁵, który rozgorzał po postulacie obiektywizmu postawionym przez Webera skierowanym przeciw szkole historycznej. Weber zarzucał jej kierowanie się sędami wartościującymi (czyli tym, co być powinno) w podejmowanej przez tę szkołę problematyce społecznej zamiast koncentracji na tym, co jest [Weber, 1924, s. 417-419], [Landreth, Colander, 1998, s. 471], [Erlei, 1999, s. 1620].

Wyróżnienie, oprócz tych dwóch podejść, podejścia deskryptywnego w ekonomii wynika z niedostatków wyżej wymienionych⁶. Charakter tego podejścia dobrze odzwierciedla, omawiane w niemieckiej literaturze ekonomicznej, podejście kognitywno-ewolucyjne [Meier, Slembeck, 1998, s. 20-23], posiadające wiele cech podejścia deskryptywnego. Zdaniem autorki źródła podejścia deskryptywnego można dostrzec w pewnych aspektach niemieckiej szkoły historycznej podkreślającej uwarunkowanie danego fenomenu gospodarczego czasem i przestrzenią i krytycznie odnoszącej się do podejścia pozytywnego ukierunkowanego na tworzenie praw niezmiennych i trwałych. O ile jednak w starszej szkole historycznej (W. Roscher (1817-1894), B. Hildebrand (1812-1878), K. Knies (1821-1898)) tej dokładnej analizie przyświecał cel tworzenia ogólnych praw rozwoju, młodsza (G. Schmoller (1838-1917), K. Bücher (1847-1930), L. Brentano (1844-1931)) widziała swoje zadanie w powiększaniu bazy empirycznej, a więc kierowała swoją uwagę na możliwie dokładny, detaliczny opis i kwantyfikację danego zjawiska.

Podejścia rozpatrywane w tej części artykułu odnoszą się do teorii polityki gospodarczej. Przyjęto tu ujęcie teorii polityki gospodarczej jako dyscypliny naukowej, której celem jest opisanie i wyjaśnienie przedmiotu jej badań (tj. praktyki polityki gospodarczej⁷) przy dostępnych informacjach (danych) oraz

of art is, Do this; Avoid that. Science takes cognizance of a phenomenon, and endeavours to discover its law; art proposes to itself an end, and looks out for means to effect it). Mill definiuje w tym układzie polityczną ekonomię (*Political Economy*) jako naukę, która zajmuje się prawami takich fenomenów społecznych, które wynikają z powiązanych działań ludzkich, podejmowanych w celu wytworzenia dobrobytu do tego stopnia, do jakiego te zjawiska nie są modyfikowane przez dążenie do innego obiektu („The science which traces the laws of such of the phenomena of society as arise from the combined operations of mankind for the production of wealth, in so far as those phenomena are not modified by the pursuit of any other object”). Definicja ta pojawia się w eseju V (*On the definition of political economy; and on the method of investigation proper to it*), por. [Mill, 1836].

⁵ Pierwszy spór o metodę miał miejsce między G. Schmollerem (1838-1917) i C. Mengerem (1840-1921) na temat metody indukcyjnej i dedukcyjnej. Schmoller przedstawił swoją pozycję w dziele *Zur Methodologie der Staats- und Sozialwissenschaften* (1883, por. Schmoller von 1883), natomiast Menger w *Untersuchungen über die Methode der Sozialwissenschaften und der politischen Ökonomie insbesondere* (por. [Menger, 2010]). Schmoller zajął ważną rolę również w drugim sporze – sporze o wartościowanie w ekonomii. Jego pozycja została przedstawiona w *Die Volkswirtschaft, die Volkswirtschaftslehre und –methode* (por. [Schmoller, 1998]).

⁶ Podejście to ma swoje źródła w Japonii i związane jest z pracami ekonomistów Koza-ha, Uno-ha. Jest zbliżone do amerykańskiego podejścia przypadków (*contingency approach*) i podejścia sytuacyjnego (*situational approach*) [Kaja, 1996, s. 61-73], [Kaja, 1994, s. 22-30], [Kaja, 1992, s. 22].

⁷ Praktyka polityki gospodarczej jest całokształtem wszystkich decyzji i przedsięwzięć podejmowanych przez instancje polityczno-gospodarcze. Jest świadomym oddziaływaniem jej pod-

dostępnej metodologii [Winiarski, 2006, s. 22], [Lange, 1986, s. 85], [Taylor, 1947, s. 39-41], [Tinbergen, 1956, s. 6]. Fragment ten zostanie zakończony próbą podsumowania wyróżniających je charakterystyk w formie tabelarycznej.

Tablica 1

Miejsce polityki gospodarczej wśród innych nauk

Nauka						
Nauki realne (empiryczne)						
Nauki humanistyczne wzgl. społeczne						
Nauki przyrodnicze	Ekonomia			Nauki społeczno-polityczne		
	Nauka o gospodarce narodowej			nauka o przedsiębiorstwie	psychologia społeczna, socjologia nauki o polityce, prawo	Nauki idealne/formalne
	Makro	Mezo	Mikro			
	teoria i polityka: pieniężna gospodarki zagranicznej wzrostu i koniunktury dystrybucyjna finansów	polityka sektorowa i regionalna teoria oraz polityka strukturalna	teoria produkcji teoria gospodarstw domowych teoria cen			

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Bartling, Luzius, 2000, s. 9], [Blum, 2003, s. 1-2], [Krajewski, 1998, s. 222], [Peters, 1993, s. 1]

Podejście normatywne

Podejście normatywne (inaczej określane jako preskryptywne) jest jak dotąd, najsilniej reprezentowanym podejściem w polityce gospodarczej. Jest związane z egzogeniczną teorią polityki gospodarczej i dlatego przeciwstawia się je podejściom pozytywnym i deskryptywnym, związanymi z endogeniczną teorią polityki gospodarczej. Cechuje je przede wszystkim dążenie do odpowiedzi na pytanie: „jak powinno być?”, posługując się przy tym wartościowaniem⁸, rozumianym jako przeciwieństwo sądów rzeczowych, charakterystycznych dla podejścia deskryptywnego⁹. W określaniu celów posługuje się ono trzema typami

miotów na gospodarkę za pomocą określonych narzędzi, służących osiągnięciu założonych celów w oparciu o prawa ekonomiczne, w ramach określonych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych [Ölschläger, Wienstein, 1992, s. 15], [Schachtschabel, 1986, s. 11, 13].

⁸ Wartości te wywodzi się od wartości wyższego rzędu [Beckerath von, 1957, s. 29].

⁹ Sądy na temat rzeczy odnoszą się do rzeczywistości, czyli tego, co jest (Ist), a wartościowanie do norm, czyli tego, co ma być (Soll). Tak więc, o ile osądy rzeczowe należą do deskryptywnej części mowy, przeznaczanej do formułowania informacji i wyników badań, to osądy wartościujące należą do preskryptywnej (normatywnej) części mowy, przeznaczanej do formułowania apeli i przekonań, służących do wpływania na działania i stanowiska innych [Luckenbach,

sądów wartościujących: ideologicznymi, normatywnymi (etycznymi) lub ontologicznymi (logicznymi)¹⁰. W poszukiwaniu instrumentów normatywne podejście określa warunki, przy których może być osiągnięty dany cel i daje odpowiedzi na pytania typu: jakie sposoby zachowania, przy danych warunkach, prowadzą do maksymalnego zysku¹¹.

Dlatego też polityka gospodarcza w ramach tego podejścia jest rozumiana jako nauka o narzędziach polityki gospodarczej (niem. *Instrumentenkunde*), która w ramach teorii gospodarczej pozwala na osiągnięcie celów danego społeczeństwa (określanych normatywnie). W późniejszych latach to podejście zostało rozszerzone o ocenę instrumentów w samym badaniu, za pomocą ustalonego kryterium normatywnego. Polityka gospodarcza była w takim rozumieniu problemem decyzyjnym dla podmiotu decyzyjnego, powstającym na skutek rozbieżności między „tym, co powinno być” (celem), a „tym, co jest” (położeniem), czyli problemem „właściwego wyboru instrumentów w obliczu danych celów” [Woll, 2000, s. 704-706], [Clement, 2001, s. 20], rozwiązywanym w drodze procesu politycznego (racjonalnego). Proces ten przebiega w następujących fazach [Meier, Slembeck, 1998, s. 7-11], [Ölschläger, Wienstein, 1992, s. 20], [Koch, Czogalla, 2004, s. 8]¹²:

1. planowania, kiedy to ustala się cele normatywne – egzogeniczne;
2. decydowania, w której stawia się diagnozę mierzącą rozpiętość między stanem obecnym (położeniem), a stanem pożądanym (celem);
3. wdrożenia, w której na podstawie przyczynowo-skutkowych prawidłowości, czyli zależności pomiędzy środkami i celami wybiera się instrumenty do realizacji danego celu ustalając podmioty, które będą odpowiedzialne za ich realizację oraz budując prognozy oddziaływania¹³;
4. kontrolnej.

Podmioty rozwiązując ten problem decyzyjny mogą albo zastosować instrumenty, które zmieniają położenie gospodarcze, dopasowując je do celów, albo też mogą zmienić cele. Wzajemne relacje przedstawia tzw. tradycyjny model podstawowy (rys. 1), w którym szczególny nacisk jest położony na znalezienie właściwych instrumentów, gdyż położenie, cele i podmioty są albo dane, albo ustalane egzogenicznie.

2000, s. 9]. Ashauer posuwa się do stwierdzenia, że „polityka gospodarcza jest zorientowana normatywnie” [Ashauer, 1991, s. 9].

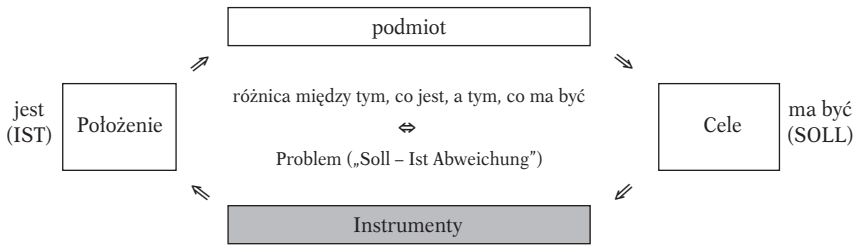
¹⁰ Sądy ideologiczne opierają się na podstawie subiektywnych i nie reflektowanych opinii, normatywne (etyczne) – na systemach etyczno-światopoglądowych, ontologiczne (logiczne) – na właściwościach przedmiotu (tu: ukierunkowanego na cel gospodarowania) [Luckenbach, 2000, s. 9]. Gottl von Ottlilienfeld 1931 (s. 844-845 pisze szerzej na temat sądów ontologicznych, które odrzuca Bresciani-Turroni [1948] i Ohm [1972], a przyjmuje Pütz [1971]. U Düppen [1975] wyróżnia się tutaj także czwarty rodzaj sądów: sądy subiektywne.

¹¹ Wdrożenie polityki, wychodząc od modelu funkcjonowania gospodarki, postrzegana jest przy tym jako techniczny problem [Dixit, 1996, s. 12], [Koch, Czogalla, 2004, s. 15], [Meier, Slembeck, 1998, s. 7].

¹² Inne podziały podają: [McConnell, 2004, s. 12], [Ćwikliński, 2004, s. 15].

¹³ Realizując cele wypracowane przez podejście normatywne, korzysta się z teorii wypracowanych w ramach podejścia pozytywnego [Giersch, 2005, s. 12-13].

Rysunek 1. Podstawowy model w podejściu normatywnym

Źródło: [Meier, Slembeck, 1998, s. 9], [Woll, 2000, s. 704 nn.].

Mimo prób obrony podejścia normatywnego [Donges, Freytag, 2004, s. 31] zarzuca mu się wspomniany wyżej nienaukowy charakter¹⁴, statyczne postrzeganie przedmiotu badań, małą wartość wyjaśniającą oraz traktowanie problemów polityczno-gospodarczych niejako jako łamigłówek do rozwiązania, polegającej na identyfikacji celów, ich hierarchizacji, wykazaniu powiązań i wyborze tych instrumentów, które dają największy stopień realizacji celów [Meier, Slembeck, 1998, s. 11-14].

Podjęcie pozytywne

Podjęcie pozytywne zajmuje się wyjaśnianiem obiektywnego świata zjawisk gospodarczych. Cechuje je poszukiwanie ogólnych, uniwersalnych teorii, objaśniających funkcjonowanie gospodarki rynkowej¹⁵. Ekonomia pozytywna zajmuje się empiryczną analizą i wyjaśnianiem tego, co jest (diagnoza) oraz przewidywaniem tego, co ma być (prognoza), co wymaga poznania socjoekonomicznych i empirycznych współzależności, w oparciu o które powstaje teoria¹⁶.

Jest to podejście realizujące postulat wolności od wartościowania¹⁷ dla ekonomii zgłoszony przez J.S. Millę (1806-1873), a później przez M. Webera (1864-1920)¹⁸, który, podkreślając jej rolę jako nauki eksperymentalnej, rozpoczął tym samym nową erę w ekonomii – analizę pozytywną¹⁹. Wnioski z takiej analizy rościły sobie prawo do bycia stosowanym zawsze i wszędzie.

¹⁴ Oczywiście, gdy wyjdziemy od przyrodniczego ideału nauki i zajmiemy stronę Webera w sporze o wartościowanie.

¹⁵ Por. np. [Comte, 1961].

¹⁶ Powstaje ona w trzech kolejnych fazach: (1) sformułowania problemu, (2) postawienia hipotezy; (3) sprawdzeniu prawdziwości hipotezy za pomocą statystyki lub empirii za pomocą metod ekonometrycznych: falsyfikacji lub weryfikacji [Koch, Czogalla, 2004, s. 9-10].

¹⁷ Późniejszy postulat wolności od wartościowania powstał w kontekście sporu o metodę z panującą szkołą historyczną, reprezentowaną głównie przez Schmollera (1911), podkreślającego istnienie ogólnych praw rozwoju mających swe źródło w metafizyce (por. Schmöller von 1998 (1911), s. 490-491, [Dorfman, 1955, s. 28]). Więcej na temat wolności od wartościowania można znaleźć u: [Weber, 1952, s. 158-160], [Weisser, 1951], [Molitor, 2001, s. 81-85].

¹⁸ [Weber, 1904], [Weber, 1917/1918].

¹⁹ Wg szkoły Schmollera (młodsza szkoła historyczna) pierwszeństwo miało natomiast badanie historyczne, a nie modele teoretyczne, opierające się na przesłankach, które wywodzą się

Mankamentem tego podejścia jest zatem jego statyczny charakter, nie uwzględniający zmian otoczenia, jego ahistoryczność oraz nieprzystawanie do świata realnego spowodowanego przyjmowaniem licznych założeń upraszczających i uwzględnieniem jedynie czynników w pełni mierzalnych²⁰.

Do nowych podejść pozytywnych tworzących modele funkcjonowania polityki gospodarczej należy m.in. podejście reprezentowane przez nową ekonomiczną teorię polityki²¹. Stanowi ono duży postęp w teoriach pozytywnych, mierząc się z wieloma zarzutami kierowanymi przeciwko tradycyjnym teoriom pozytywnym. Celem tej teorii jest lepsze wyjaśnienie zależności między gospodarczym a politycznym procesem, poprzez stworzenie modelu istotnych aspektów procesu polityczno-gospodarczego. Teorię tę cechuje metodologiczny indywidualizm²². Przenosi ona model człowieka ekonomicznego (*homo economicus*) oraz mechanistyczny, harmonijny obraz systemu gospodarczego na politykę²³.

Zaletą tego modelu jest to, że pokazuje i wyjaśnia wzajemnie powiązania między polityką i gospodarką w sposób także ilościowy. Krytykuje się natomiast model za:

- założenie stałego sposobu postrzegania położenia²⁴ (a przecież każdy postrzega je inaczej),
- założenie stałości preferencji (które są przecież zmienne i można na nie wpływać),
- przyjęcie znajomości celów *a priori*,

z badania jak chciał tego min. Senior [2000]. Młodsza szkoła historyczna zakładała m.in. historyczną niepowtarzalność fenomenów gospodarczych i próbowała poprzez empiryczno-indukcyjne badanie znajdować reguły gospodarcze, nie tworząc jednak po drodze reguł ważnych zawsze i wszędzie, lecz jedynie wnioskując bezpośrednio z faktów [Mehler, 1970, s. 75-76]. Dlatego też jej podejście nosi znamiona podejścia deskryptywnego.

²⁰ Ostatnio pojawiają się próby zwiększenia ilości czynników (w najprostszym ujęciu modele jedno – i dwuczynnikowe: [Czerwiński, 1973, s. 37], wykorzystując osiągnięcia m.in. psychologii, zarządzania, polityki, dzięki którym modele stają się bardziej zaawansowane. Szczególną rolę polityki podkreślają zwolennicy szkoły ekonomii politycznej (nowa polityczna ekonomia) i wyboru publicznego (*public choice*), rolę zarządzania – teorie m.in. pryncypał-agent, rolę kultury czy ekologii – teorie ekologiczne, znaczenie socjologii – teorie socjoekonomiczne oraz neoewolucjonistyczne. Wywodzą się one z krytyki panującego neoklasycznego paradygmatu [Seifert, 1995, s. 755], [Groser, 1997, s. 551-566]. W ramach tych teorii próbuje się poprzez rozszerzenie ilości dostrzeganych czynników dopasować modele do rzeczywistości. Ich punktem wyjścia jest jednak teoria, a nie konkretne zjawiska, dlatego nie jest to podejście deskryptywne.

²¹ Inne teorie to np. teoria publicznego wyboru (por. [Buchanan, 1962]).

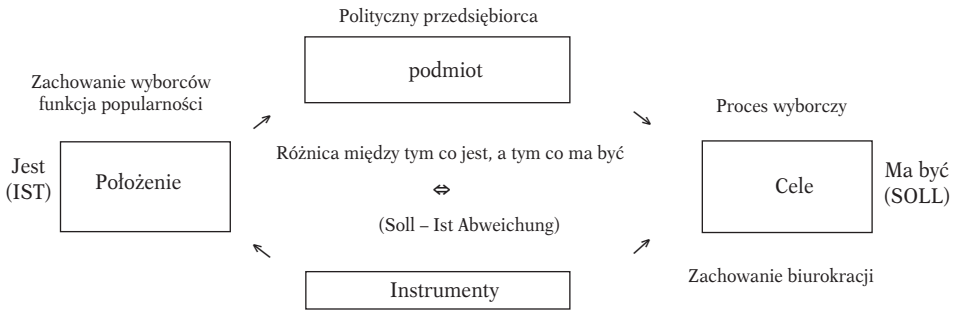
²² Metodologiczny indywidualizm uznaje przeciętne zachowanie jednostki (a nie: zachowanie grupowe), za decydujące dla procesu polityczno-gospodarczego [Meier, Slembeck, 1998, s. 16-18].

²³ Mechanistyczny związek zachodzi między położeniem (istniejącymi ograniczeniami), celami (preferencjami) i instrumentami. Uwzględnia się wizje wyborców, odnośnie do bieżących zagadnień, instytucji oraz sytuacji społecznej [Acocella, 2005, s. 4], [Fidrmuc, 2000, s. 1491].

²⁴ Sposób postrzegania tego położenia przez państwo jest często uwarunkowany ideologicznie [Karwat, 2001, s. 39]. Poza tym państwo musi uwzględnić problem neutralizowania swoich działań (łagodzony przez asymetrię informacji), z racji ich wpływu na oczekiwania podmiotów gospodarczych [Garbicz, 2000, s. 499].

- metodologiczny indywidualizm (a przecież poszczególne jednostki są zakorzenione w społeczeństwie),
- brak perspektywy historycznej (a przecież doświadczenia z przeszłości wywierają wpływ na podmioty gospodarcze podejmujące decyzje i na instytucje [Meier, Slembeck, 1998, s. 1620].

Rysunek 2. Model ekonomicznej teorii polityki

Źródło: [Meier, Slembeck, 1998, s. 16]

Podejście deskryptywne

Szczególnym podejściem wyłamującym się ze wspomnianych niedoskonałości dwóch poprzednich jest podejście deskryptywne, w którym zwraca się szczególną uwagę na zmienny charakter warunków, w jakich zachodzi dane zjawisko. Zakłada się w nim, że przedmiotem badania musi być konkretny obiekt funkcjonujący w danym czasie i przestrzeni (np. gospodarka lub społeczeństwo danego państwa). Można tu dostrzec omówione wyżej paralele do szkoły historycznej. Przyjmuje się, że wnioskowanie może dotyczyć tylko i jedynie tego obiektu, który faktycznie i obiektywnie został przebadany (nie wolno czynić uogólnień), a metoda powinna być dobrana do badanego obiektu, pozwalając na jego jak najlepszą identyfikację. Punktem wyjścia do sformułowania teorii objaśniającej funkcjonowanie danego obiektu ekonomicznego, musi być zawsze jego możliwie wszechstronne zbadanie, zwieńczone precyzyjnym opisem²⁵. Dlatego też za wartościowy wkład do nauki można traktować sam opis obiektów ekonomicznych (precyzyjnie zdefiniowanych), bez teorii objaśniających ich funkcjonowanie, gdyż im bardziej profesjonalny, wszechstronny i głęboki jest opis zbadanego obiektu (zasada głębokości badania)²⁶, tym większa jest szansa na sformułowanie poprawnej teorii na jego temat. Przyjmuje się bowiem, że za prawdę w sensie naukowym można uznać jedynie to, co faktycznie zostało

²⁵ Odrzuca się tu bowiem powszechną w ekonomii tradycyjnej metodę polegającą na wykorzystywaniu faktów do weryfikacji uprzednio zweryfikowanych modeli lub teorii. Przy opisie obiektu nie zakłada się z góry hierarchii ważności czynników (tzw. zasada kompletności badania) [Kaja, 1996, s. 68].

²⁶ Stosuje się dlatego dużo badań opisowych, nie ograniczając się przy tym do czynników ekonomicznych.

zbadane (zasada oznaczoności badanego obiektu). W dalszym założeniu przyjęto, że świat zjawisk gospodarczych ma charakter ściśle zdeterminowany, czyli że każde zjawisko ma ściśle określone przyczyny [Kaja, 1994, s. 22-30], [Kaja, 1996, s. 61-73].

Zbliżonym do tego podejścia jest podejście kognitywno-ewolucyjne, wyrosłe z krytyki podejścia pozytywnego [Meier, Slembeck, 1998, s. 20-22]. Jego odmienność w stosunku do podejścia deskryptywnego polega przede wszystkim na tym, że tworzy się w nim model badawczy jeszcze przed badaniem, co uchybia założeniom podejścia deskryptywnego. Jednocześnie jego wszechstronność, pojemność, elastyczność, pozwalająca na zbadanie większości obiektów ekonomicznych, jak też rozciąganie ważności wniosków jedynie na przebadany czas i miejsce, przemawia za zaliczeniem go do podejścia deskryptywnego²⁷.

Podejście kognitywno-ewolucyjne zakłada zarówno zmienne preferencje, jak i uwzględnia indywidualne procesy postrzegania. Tym samym rezygnuje się w nim z obrazu *homo oeconomicus*, a przyjmuje się w nim obraz „człowieka kognitywnego”. Ani bowiem sytuacje, ani preferencje nigdy nie są jednoznaczne i są silnie zdeterminowane procesami kolektywnymi²⁸. Przyjmuje się tu zatem kognitywny model działania, czyli taki, w którym człowiek w ramach analizy kognitywnej tworzy powiązania między środowiskiem, w którym żyje a własnymi celami i z tego wyprowadza swoje działania. O wyborze działań decydują kognitywne struktury, zastępujące uproszczony schemat działań większości ekonomicznych teorii (model *homo oeconomicus*²⁹), które w odniesieniu do polityczno-gospodarczego działania tworzą wyobrażenie o porządku, obejmujące:

- wyobrażenia o pożądanym charakterze polityczno-gospodarczych instytucji, procesów i stanów (preferencji), służące tworzeniu polityczno-gospodarczych celów (parametr – „ma być” [niem. SOLL]),
- założenia, co do związków przyczynowych i ograniczeń, służące ocenie polityczno-gospodarczych instrumentów, oszacowaniu relatywnych niedoborów zasobów oraz ocenie efektywnego zaangażowania środków (parametr – „jest” [niem. IST]).

Podejście to ma również perspektywę historyczną, kierując się ewolucyjnym obrazem systemu, który przeniesiony na politykę gospodarczą, powoduje, że jest ona postrzegana jako system całościowy³⁰, otwarty³¹ oraz podlegający ewolucji, opartej na trzech mechanizmach wypracowanych przez teorię ewolucyjną:

²⁷ Podejście to, łączące cechy podejścia deskryptywnego i pozytywnego, można określić jako deskryptywno-pozytywne.

²⁸ Tak więc określenie położenia i problemów, jak też zobowiązujące powiązanie celów i instrumentów zachodzi endogenicznie wewnątrz kolektywnego procesu.

²⁹ Zachowanie *homo oeconomicus* podlega określonym regułom gry, co przypomina funkcjonowanie czarnej skrzynki (*black-box*), do której wkłada się pewien *input* – informację o sytuacji, a otrzymuje się *output* – określone, ustalone reakcje, zachowanie.

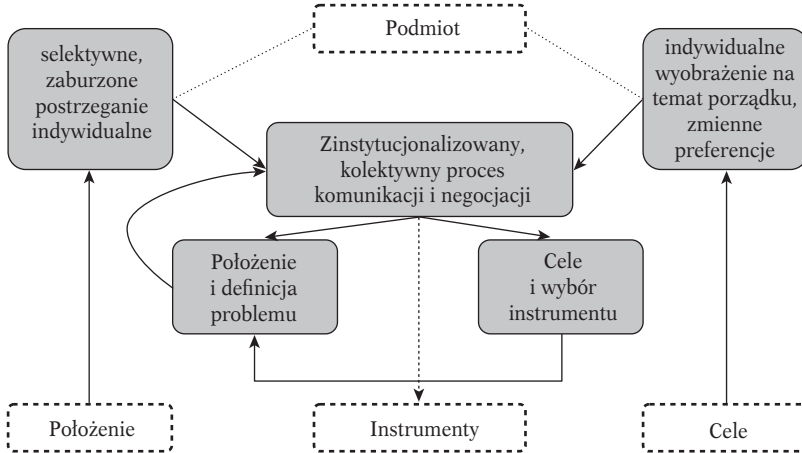
³⁰ W obrębie systemu całościowego poszczególne elementy (aktorzy, instytucje i reguły) wpływają na siebie wzajemnie.

³¹ Otwarty system to taki, który reaguje na zmiany środowiska (naturalne środowisko i zgraniczne) i społeczeństwa (role, zachowania, ideologie).

różnicowania, selekcji i stabilizacji (zachowawczości)³². Jest to podejście bliższe rzeczywistości, pozwalające zrozumieć, dlaczego proces polityczno-gospodarczy w danym kraju, w konkretnym czasie tak a nie inaczej przebiegał i jak można na niego i jego wynik wpływać. Wymaga jednak odrzucenia zdeterminowanego charakteru podstawowych ekonomicznych zależności i roszczeń do możliwości ich pełnego wyjaśnienia, co jednak nie oznacza, że procesy zachodzą w sposób całkowicie dowolny. Podejście ekonomiczne (analiza kosztów – korzyści) nadal w pewien sposób obowiązuje, ale zostaje zrelatywizowane, gdyż stosuje się jednocześnie hipotezy z innych dziedzin: np. z psychologii czy socjologii.

To podejście pozwala zatem zrozumieć politykę gospodarczą danego kraju w danym czasie i przyczynić się do jej tworzenia w przyszłości. Mimo że korzystanie z większej ilości perspektyw utrudnia przedstawienie wszystkich zależności, to jednocześnie uwzględnianie w tym podejściu licznych faktów pozwala na dokonanie empirycznych uogólnień, które działają w danym kraju i danym czasie.

Rysunek 3. Model kognitywno-ewolucyjny

Źródło: [Meier, Slembeck, 1998, s. 20]

W wyniku przedstawionych rozważań można pokusić się o próbę ich podsumowania w formie tablicy 2. Przedstawiono w niej podstawowe różnice w ujmowaniu przedmiotu badań teorii polityki gospodarczej przez różne podejścia.

³² Etap stabilizacji polega na zachowywaniu wykształconych zachowań, aż do następnej fazy różnicowania [Meier, Slembeck, 1998, s. 38].

Tablica 2

Charakterystyka podejść do teorii polityki gospodarczej

	Teoria polityki gospodarczej
Przedmiot badań	Rzeczywistość polityki gospodarczej podlegająca badaniu i obserwacji (praktyczna polityka gospodarcza)
Podejście pozytywne	Obserwacja rzeczywistości i określenie jej charakterystyk (np. cena, ilość)
	↓
	sformułowanie stałych założeń (np. doskonała konkurencja)
	↓
	budowa uniwersalnej teorii, modelu w oparciu o założenia
Uwagi dotyczące tego podejścia	teoria opisuje pewien świat idealny, w którym funkcjonowałyby ustalone założenia, zatracając kontakt z rzeczywistością
Podejście normatywne	teoria polityki gospodarczej jest środkiem do celu, który jest definiowany poza systemem
Uwagi dotyczące tego podejścia	rzeczywistość badana (polityka gospodarcza) jest jedynie środkiem do egzogenicznego (powstającego poza systemem) celu
Podejście deskryptywne	stara się tutaj odkryć i nazwać elementy przedmiotu badania: polityki gospodarczej (np. system gospodarczy danej gospodarki, instytucje, mentalność) i wskazać na wzajemne powiązania przyczynowo-skutkowe (np. wpływ „praw własności” na rozwój gospodarczy)
	↓
	na podstawie opisanych związków formułujemy teorię obowiązującego jedynie dla przebadanego czasu i miejsca

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Horodecka, 2001, s. 136], [Horodecka 2007, s. 6]

Definicje celów odpowiadające poszczególnym podejściom

Po zapoznaniu się z przedstawionymi podejściami, można przypisać odpowiadające im definicje celów polityki gospodarczej, co jest przedmiotem drugiej, poniższej części artykułu. Przyjęcie podejścia jako klucza w procesie przyporządkowywania celów, pozwala na dokonanie obok ogólnego, również głębszego podziału celów, ujmującego wszystkie najważniejsze definicje celów polityki gospodarczej.

Definicje celów w podejściu normatywnym

W podejściu normatywnym definicje celów polityki gospodarczej wychodzą od wartości. Cele ujmowane są egzogenicznie, gdyż są definiowane poza systemem gospodarczym (w szerszej rozumianym systemie społecznym) w kategoriach norm, normatywnych stwierdzeń, które jako takie nie mają charakteru naukowego³³. Najczęściej zarówno obecnie, jak i w bardziej odległych epokach,

³³ Nie da się ustalić celów normatywnych w sposób czysto naukowy i absolutnie obowiązujący, gdyż wychodzi się od normatywnych wyobrażeń, co do tego, co polityka gospodarcza powinna osiągnąć [Clement, 2001, s. 12]. Jednakże trzeba zaznaczyć, że jest to podejście charakterystyczne dla pozytywizmu.

wśród wartości wymienia się – dobrobyt, uznawany za cel nadrzędny, bazowy (*Hauptziel*), ostateczny (*Endziel*)³⁴, któremu są podporządkowane cele pomocnicze (*Vorziele, Zwischenziele*) [Mehler, 1970, s. 96], [Breyer, Kolmar, 2005, s. 15-18], [Pütz, 1971], [Keller, 1955], [Philippovich, 1982, s. 56].

Ten ogólny cel ostateczny jest operacjonalizowany za pomocą analizy wychodzącej od wartości społecznych. Ekonomia dobrobytu operacjonalizuje bezpośrednio dobrobyt (ekonomiczny³⁵) określając go jako „całość satysfakcji uzyskanej z posiadanego dochodu (indywidualnego lub narodowego)³⁶. Oznacza to, że dobrobyt zależy nie tylko od wzrostu gospodarczego (*per capita*), ale również od jego podziału i wahań³⁷, która wpływa na zaspokojenie potrzeb ludności na poziomie biologicznym i społecznym. Szwedzcy ekonomiści, którzy przyczynili się do powstania ekonomii dobrobytu, podkreślali szczególnie społeczny wymiar dobrobytu³⁸, który można zmierzyć za pomocą wskaźników społecznych (stosowanych np. w krajach OECD³⁹). Dobrobyt operacjonalizowany⁴⁰ bezpośrednio

³⁴ Chociaż w nowszych zwłaszcza badaniach uznawanie dobrobytu za najwyższy cel podlega dyskusji, co jest związane z silnymi sprzecznościami interesów w społeczeństwie [Heise, 2005, s. 22].

³⁵ W języku niemieckim rozróżnia się czasem między dobrobytem niematerialnym (*Wohlfahrt*), będącym najwyższym celem i dobrobytem materialnym (*Wohlstand*) [Ashauer, 1991, s. 4]. Ekonomia dobrobytu operuje też pojęciem dobrobyt społeczny rozumianym jako dobroć stanu społecznego [Kot, 1995, s. 11-15]. Za cel polityki gospodarczej rozumie się najczęściej gospodarczy dobrobyt (*volkswirtschaftlicher Wohlstand*) [Giersch, 1961, s. 68-69]. W oczach klasyków był on synonimem dobrobytu powszechnego (*Gemeinwohl*) [Ramb, 1987, s. 33].

³⁶ Dobrobyt można rozumieć jako najlepsze zaspokojenie potrzeb [Meinhold, 1970, s. 40-41]. Problemami pomiaru dobrobytu, zwłaszcza uwzględniając *social indicators* zajmowali się m.in. [Bauer, 1967], [Strümpel, 1971, s. 301-303]. Funkcja dobrobytu bazuje na preferencjach jednostek, które opierają się na wartościach tychże (Mehler 1970, s. 80-81). Stworzono także funkcje dobrobytu (społecznego), m.in. J. Rawlsa ujmującego dobrobyt jako sumę indywidualnych korzyści [Rawls, 1975] oraz J. Benthamu [1974], por. [Grüner, 2008, s. 12-13].

³⁷ Ekonomia dobrobytu w swoich analizach podkreśla między innymi to, że na odczuwanie stanu dobrobytu wpływa nie tylko wysoki poziom dochodów i zabezpieczenie bytu materialnego, warunków życia, zdrowia, mienia, lecz także zasady sprawiedliwości przy podziale dochodów, gwarancja zatrudnienia zgodnie z kwalifikacjami, godziwe zarobki oraz możliwość awansu społecznego [Winiarski, 2006, s. 68]. Takie ujęcie dobrobytu posługuje się kategorią dochodu społecznego, a więc dochodu o odpowiednim rozdziale i zmienności [Taylor, 1991, s. 268]. Celem polityki jest zatem zrównoważony rozwój zarówno społeczny, jak i gospodarczy [Kurzynowski, 2006, s. 31].

³⁸ Myrdal 2003 przykładowo eksponuje ideały egalitaryzmu, do których zalicza się niwelowanie nierówności (w skali regionów), dążenie do wyrównania szans, pełne zatrudnienie, występujące w powiązaniu z sytuacją, w której państwo panuje nad żywiołowością rynku w warunkach ustroju demokracji politycznej [Spychalski, 2001, s. 347].

³⁹ Do społecznych wskaźników dobrobytu OECD zalicza się m.in. rozwój osobowości oraz intelektualny i kulturalny rozwój przez uczenie się, zdrowie, pracę i jakość życia zawodowego, czas wolny, dostępność dóbr rzeczowych, czyste środowisko naturalne, wolność osobistą [Teichmann, 1987, s. 106]. Dla Niemiec od 1972 stosuje się tzw. system wskaźników SPES – Sozialpolitischer Entscheidungs-und Indikatorensystem [Glatzer, 1984]. Szerzej por. [Gil, 2000].

⁴⁰ Nie jest to operacjonalizacja w sensie ścisłym, ponieważ nie da się wyprowadzić celów (systemu celów) na podstawie społecznej funkcji dobrobytu, dlatego wyprowadza się je z uporządko-

proceedzi do sformułowania następujących, wywodzących się z podstawowych wartości społecznych generalnych celów polityki gospodarczej⁴¹:

- dobrobytu osobistego, a więc możliwie bogatego zaopatrzenia w dobra w sensie optimum Pareto, przede wszystkim dzięki postępowi⁴²,
- sprawiedliwości, czyli zapewnienia równych praw dla każdego albo jak największej równości szans,
- wolności, a więc wolności materialnej pozwalającej na zrealizowanie własnych interesów i celów w obrębie formalnej wolności⁴³,
- bezpieczeństwa⁴⁴.

Cele generalne tak rozumiane odpowiadają wartościom, które na obecnym stadium rozwoju cywilizacyjno-kulturowo-historycznego uważa się za najważniejsze. Cele generalne są poddawane dalszej mniej już subiektywnej operacjonalizacji w stronę konkretnych⁴⁵, im podporządkowanych celów gospodarczych, których realizacja pozwala na osiągnięcie celów generalnych [Koch, Czogalla, 2004, s. 16]. Przykładowo Donges proponując operacjonalizację przedstawioną na rys. 4, która sprowadza właściwie wszystkie wartości do jednego celu:

wanego, powszechnie uznanego systemu wartości [Koch, Czogalla, 2004, s. 15], [Bergson, 1938, s. 310-313], [Arrow, 1963].

⁴¹ Cele generalne (niem. *Gesellschaftspolitische Grundziele*, ang. *aims*) czyli tzw. cele ostateczne polityki gospodarczej, mają pozaekonomiczną naturę i odnoszą się do poglądów społeczno-ekonomicznych i kulturowych [Bosch, 1960, s. 15]. Są jednak wg [Dobias, 1991, s. 89-90] wolne od wartościowania, gdyż mają swoje realne podstawy w historii [Koch, Czogalla, 2004, s. 16]. Z tych właśnie celów wyprowadzane są polityczno-gospodarcze wyobrażenia celów (niem. *Wirtschaftspolitische Zielvorstellungen*, ang. *objectives*), które mogą być jakościowe (*ordnungspolitisch*) i ilościowe (*prozesspolitisch*) lub też makro-, mezo- i mikroekonomiczne, a z kolei z nich wyprowadza się normy celów (niem. *Zielnormen*, ang. *targets*), co już dopuszcza wartościowanie. Określanie generalnych celów polityki gospodarczej nazywa się strategią gospodarczą [Mazurkiewicz, 2000, s. 53-55].

⁴² Jest on często wymieniany zamiast lub obok tego celu [Koch, Czogalla, 2004, s. 16].

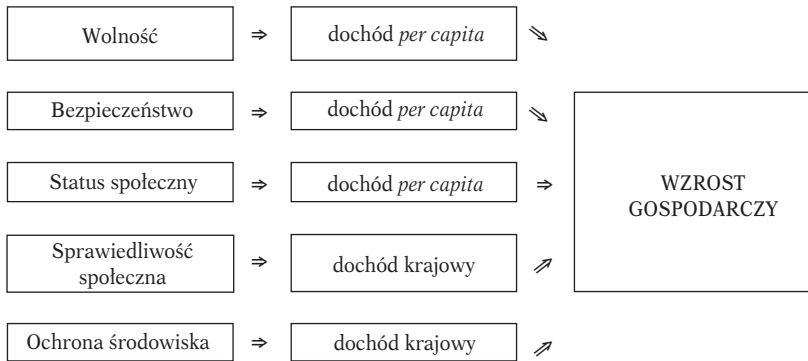
⁴³ Wolność materialna rośnie wtedy, gdy człowiek jest bogatszy, bo dysponuje wówczas większą możliwością wyboru [Donges, Freytag, 2004, s. 3-5]. Wolność może być także rozumiana w zależności od ideologii: jako wolność jednostki (ideał liberalny) lub jako wolność kolektywna (ideał demokratyczny). Odróżnia się wolność jednostki, czyli wolność jej działalności ekonomicznej od kontroli państwa, od wolności kolektywnej, która panuje wtedy, kiedy system gospodarczy odzwierciedla preferencje większości [Wright, 1982, s. 51]. Wolność i jej instytucjonalna gwarancja była uznawana przez J. Smitha jako podstawowy warunek dobrobytu, gdyż gwarantuje prawidłowe działanie rynku (*invisible hand*), a później przez m.in. zwolenników ekonomii liberalnej i ordoliberalizmu (np. A. Hayeka oraz W. Euckena) [Ramb, 1987, s. 34], [Lowe, 1965, s. 201-203]. Sprawiedliwość podziału jest natomiast bardziej akcentowana przez środowiska ricardiańskie.

⁴⁴ Listę wyróżnionych celów można spotkać także u: [Donges, Freytag, 2004, s. 315], [Müller, Röck, 1993, s. 20], [Grüner, 2008, s. 915]. Breyer i Werner wyróżniają tylko pierwsze trzy wartości [Breyer, Kolmar, 2005, s. 13-14] i [Werner, 1991, s. 165], Teichmann wszystkie cztery (jego podejście jest bardziej ugruntowane w literaturze, por. [Teichmann, 2001, s. 62-64]), a Petersen, Müller dodają do tych czterech [Petersen, Müller, Luckenbach, 1999, s. 45-47] jako piąty – pokój, określając je razem jako nadrzędne społeczne cele (niem. *übergeordnete gesellschaftliche Ziele*), z których są wyprowadzane cele polityki gospodarczej.

⁴⁵ Specyfikacja celów powinna być ilościowa, jakościowa oraz uściślona za pomocą norm [Glastetter, 1992, s. 61.65].

wzrostu gospodarczego⁴⁶. Jest on niezbędnym warunkiem wzrostu dochodu na mieszkańca oraz koniecznym warunkiem realizacji pozostałych celów, takich jak społeczna sprawiedliwość i ochrona środowiska, które są przecież finansowane ze wzrostu gospodarczego.

Rysunek 4. Operacjonalizacja wartości za pomocą celu wzrostu gospodarczego jako miernika dobrobytu

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Donges, Freytag, 2004, s. 3-4]

Podobną wzajemną zależność celów przeprowadza Streit [2005, s. 237-272]⁴⁷. Jego analiza wykazuje, że cele pozytywne, utożsamiane z czworokątem celów lub obecnie coraz częściej – z poligonem celów⁴⁸, pozwalają osiągnąć podstawowe cele i wartości społeczne, tj. wolność, sprawiedliwość i bezpieczeństwo⁴⁹. Wzrost gospodarczy oraz wszystkie pozostałe cele powiększają wolność

⁴⁶ Jest to cel powszechnie wymieniany jako cel podstawowy [Schachtschabel, 1986, s. 73]. Najczęściej ujmuje się go w teorii po II wojnie światowej jako wzrost gospodarczy *per capita* [Walker, 1951, s. 270]. Czasami mówi się tutaj o rozwoju gospodarczym, który ma szerszy zakres znaczeniowy, ujmując przede wszystkim zmiany struktur jakościowych oraz długofalową i masową poprawę warunków życia ludzi [Kujda, 1998, s. 251], [Marciniak, 2000, s. 96], [Balcerowicz, 1999, s. 35]. Neoinstytucjonalizm opierając się o antropologię społeczną, historię, socjologię ekonomii, ujmuje zagadnienie rozwoju społeczno-gospodarczego bardzo szeroko [Goryszewski, 1993, s. 18].

⁴⁷ Poligonowi celów przyporządkowuje się pewne wartości porządkowe [Clement, 2001, s. 13]. Obok czterech podstawowych celów dodaje się także cel odnowy środowiska, który zamyka się w określeniu „zrównoważony wzrost” [Hinterberger, 1996, s. 273-300]. Oczywiście pozostaje wiele koncepcji odnośnie do rozumienia pojęcia „zrównoważony”, np. jako utrzymywanie natury na nie pogarszającym się poziomie [Weiß, 1996, s. 301-322].

⁴⁸ Poligon celów ma swoje początki dopiero po II wojnie światowej [Würgler, 1960, s. 165].

⁴⁹ Ekonomisci różnie postrzegają te najważniejsze cele polityki gospodarczej, niekoniecznie koncentrując się jednie na wartościach, ale ujmując też ekonomiczne wielkości. Według Gierscha najważniejsze cele to: wolność, pokój, sprawiedliwość, bezpieczeństwo i dobrobyt. Z kolei dla Dahla [1953, s. 28-54] są to: wolność, racjonalność, demokracja, subiektywna równość, bezpieczeństwo, postęp, uwzględnianie jednostek i grup interesów w istotne ustanowienia celów. Wreszcie dla Schiller 1986 są to: maksymalizacja realnego dochodu, wysokie zatrudnienie

materialną, wysoki poziom zatrudnienia zwiększa wolność materialną, bezpieczeństwo i sprawiedliwość, a ograniczenie inflacji – przyczynia się do sprawiedliwości społecznej. Wreszcie równowaga w bilansie powoduje zwiększenie korzyści z wymiany międzynarodowej i wzrost materialnej wolności, a także bezpieczeństwa. Z kolei lepsza redystrybucja przyczynia się do zrealizowania celu sprawiedliwości.

Kolejny bardziej całościowy przykład operacjonalizacji celu dobrobytu poprzez podstawowe wartości przedstawia (por. [Teichmann, 2001, s. 62-64]), wywodząc z nich cele globalne, do których zalicza:

- stabilizację koniunkturalną (o krótkookresowym wymiarze),
- wzrost (o długookresowym wymiarze),
- podział (redystrybucję),
- udział w decydowaniu.

Z celów globalnych są wyprowadzane cele detaliczne – tzw. trójkąt celów: stabilizacja cen, pełne zatrudnienie i równowaga bilansu płatniczego.

Podczas operacjonalizacji celu dobrobytu za pomocą podstawowych wartości mogą się pojawić różnice uwarunkowane światopoglądem. W uściśleniu tak określonych wartości spotyka się jeszcze więcej rozbieżności (m.in. różne wizje wolności, sprawiedliwości), a w zastępowaniu ich konkretnymi celami gospodarczymi widać dużą zależność od zapatrywań polityczno-ideologicznych⁵⁰.

Przedstawione przykłady operacjonalizacji są niczym innym, jak próbą powiązania celów normatywnych (czyli pewnych wartości) z celami wypracowanymi przez podejście pozytywne. To powiązanie dokonuje się albo przez argumentację, że realizacja celów pozytywnych sprzyja osiągnięciu celów normatywnych⁵¹, albo też przez operacjonalizację celu dobrobytu, sprowadzającą cel normatywny do celów pozytywnych⁵². Rezultatem kolejnych operacjonalizacji dobrobytu może być tzw. piramida celów, która łączy pierwszy i drugi etap operacjonalizacji (rys. 5).

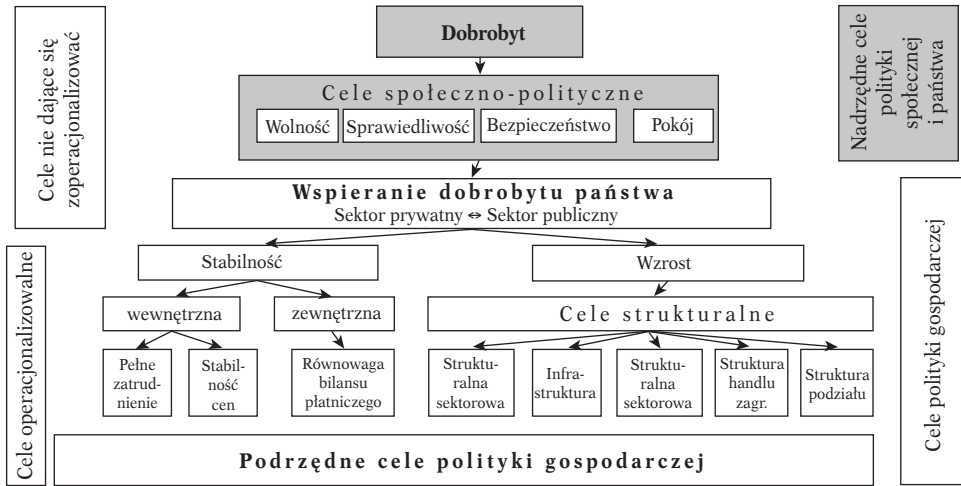
nie, optymalna dystrybucja, monetarna równowaga, sprawny mechanizm cen, wolne związki zawodowe [Hutchinson, 1962, s. 6].

⁵⁰ Pojawiają się problemy wynikające z różnego stopnia konkretyzacji tych celów przez polityków [Külp, 1980, s. 66-70]. Teichmann podaje zarys różnic, mających przełożenie na programy partyjne, wynikających z orientacji ideologicznej (np. konserwatywnej, liberalnej i socjalistycznej), z których każda ma różne poglądy odnośnie do zasadności poszczególnych celów [Teichmann, 2001, s. 55].

⁵¹ Czyli dobrobytu i wyprowadzonych z niego wartości [Streit, 2005].

⁵² Teichmann [2001] i Donges, Freytag [2004]. Sposób tej operacjonalizacji spotyka się często z krytyką. Przykładowo krytykuje się operacjonalizację dobrobytu za pomocą wzrostu gospodarczego, twierdząc, że wzrost gospodarczy jest miernikiem dobrobytu.

Rysunek 5. Struktura celów polityki gospodarczej wg Tuchtfeldta („piramida celów”)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Teichmann, 2001, s. 189]⁵³

Definicje celów w podejściu pozytywnym

Cele podejścia pozytywnego wychodzą od celu stawianego gospodarce, którym jest pokonanie sytuacji niedoboru pojawiającego się na skutek rozbieżności między zasobami a potrzebami [Mehler, 1970, s. 89]. Zależą w wysokim stopniu od szkoły, w ramach której zostały wypracowane, a w dalszej kolejności od konkretnych modeli. Różnice między nimi wynikają z różnych sposobów postrzegania zjawiska tzw. zawodności rynku⁵⁴ (prowadzącej do nierównowagi) rozumianej w kategoriach:

- nieefektywności, związanej z powstawaniem monopolu, karteli i efektów zewnętrznych⁵⁵,
- niespójności społecznej, przejawiającej się w niesprawiedliwym podziale majątku⁵⁶ i

⁵³ Podobne także u: [Tuchtfeldt, 1971], [Issing, Berg, 1993], [Bode, 2000]. Inne piramidy: [Koch, Czogalla, 2004, s. 17], [Bender, 1999, s. 193], [Streit, 2005, s. 278].

⁵⁴ To z kolei wynika z różnej interpretacji zjawisk gospodarczych i odmiennego ujmowania ich przyczyn. Szerzej na ten temat: [Fritsch, Wein, Ewers, 2007, s. 89-362], [Petersen, Müller et al., 1999, s. 128-163].

⁵⁵ O ile monopole i kartele były głównym praktycznym problemem lat 20. XX wieku, to efekty zewnętrzne choć omówione przez Pigou (1920) pojawiły się dopiero w dyskusji na temat ochrony środowiska, a więc od lat 70., *It might happen, for example, as will be explained more fully in a later chapter, that costs are thrown upon people not directly concerned, through, say, uncompensated damage done to surrounding woods by sparks from railway engines. All such effects must be included – some of them will be positive, others negative elements – in reckoning up the social net product of the marginal increment of any volume of resources turned into any use or place*, por. [Pigou, 1929].

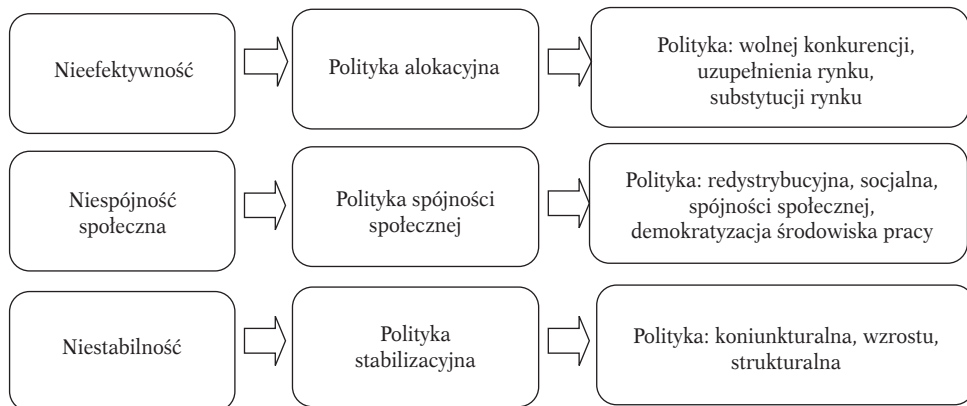
⁵⁶ Na niespójność społeczną jako problem zawodności rynku zwrócono uwagę już w XIX w. i na początku XX w. Zauważono wówczas, że prowadzi to przede wszystkim do niestabilności całego systemu politycznego.

- niestabilności, przejawiającej się w kryzysach koniunkturalnych i strukturalnych⁵⁷.

Wnioski z tych modeli – wskazania dla polityki gospodarczej są odmienne dla różnych szkół ekonomicznych⁵⁸. Wspólną cechą jest postrzeganie roli państwa jako naprawiającego niedoskonałości rynku, za pomocą osiągania celów, ukierunkowanych na redukcję kolejnych niedoskonałości:

- nieefektywności, powstającej przede wszystkim poprzez powstawanie efektów zewnętrznych (przede wszystkim technologicznych), za pomocą polityki alokacyjnej,
- niespójności społecznej – za pomocą polityki spójności społecznej,
- niestabilności – za pomocą polityki stabilizacyjnej (rys. 6) [Mussel, Pätzold, 1998, s. 415], [Fritsch, Wein, Ewers, 2003, s. 111-178]⁵⁹.

Rysunek 6. Redukcja „zawodności rynku” – cele polityki gospodarczej w ujęciu pozytywnym

Źródło: [Mussel, Pätzold, 1998, s. 415]

W ramach nurtu klasyczno-neoklasycznego przyjmuje się założenie, że gospodarka znajduje się w stanie stabilnym. Cele, jakie reprezentuje to podejście, są więc celami zmierzającymi do utrzymania stabilności gospodarki. Podejścia klasyczne przyjmowały, że mechanizmy rynkowe prowadzą gospodarkę w długim okresie do stabilności. Późniejsze teorie podkreślały znaczenie państwa (obok rynku), w utrzymaniu gospodarki w stabilności poprzez działania po stronie podażowej (ekonomia podażowa) i utrzymanie dyscypliny monetarnej (monetarizm). Uwzględnianie w modelach coraz większej ilości czynników, opisujących rynek, pozwalało na lepsze zrozumienie przyczyn zawodności rynku. Przyczyniło się to do nowego określenia roli państwa jako korygującego rynek (eliminującego

⁵⁷ Mowa o niestabilności systemu rynkowego pojawiła się przede wszystkim w czasach Wielkiego Kryzysu w latach 1929-1933 i wywołała burzę w dyskusji na temat polityki gospodarczej.

⁵⁸ Dotyczą one zarówno stosowanych metod diagnozy, jak i terapii [Petersen, Müller et al., 1999, s. 190-192].

⁵⁹ Uwzględnia się czasem również ingerencję państwa motywowaną ochroną środowiska [Petersen, Müller et al., 1999, s. 201-203].

zakłócenia powstające na nim), stwarzając przede wszystkim ramy dla rozwoju gospodarki, co akcentuje zwłaszcza ordoliberalizm (np. W. Eucken).

Z kolei w ramach nurtu keynesowskiego, punktem wyjścia jest model gospodarki niestabilnej. Cele polityki gospodarczej, proponowane przez podejście pozytywne w ramach tej szkoły, wychodzą z założeń teoretycznych modelu gospodarki, która zawodzi i potrzebuje aktywnej ingerencji państwa ukierunkowanej na przywrócenie równowagi, czyli celów działań stabilizacyjnych, wynikających z zaobserwowanych symptomów [Clement, 2001, s. 11].

Podejście pozytywne wychodzi zatem w obu przypadkach od modelu ekonomicznego poświęconego zagadnieniu równowagi, która jest stanem pożądanym (niem. *Soll-Zustand*) – celem systemowym⁶⁰. Jest to cel pozytywny wyrowadzony z teorii ekonomicznej ujętej w postaci modelu, a nie normatywny, opierający się na przekonaniach ludzkich. Drugim takim celem jest wzrost, umożliwiający utrzymanie tej równowagi w długim okresie. Odpowiada to dwóm funkcjom systemu: stabilności i rozwoju. Cele są zatem wpisane w system i wynikają z jego logiki.

Działania celowe państwa zmierzające do zapewnienia zarówno równowagi, jak i wzrostu są zorientowane przede wszystkim na wypełnienie założeń modelu⁶¹, których wypełnienie umożliwia (modelowo!) zachowanie równowagi. W sytuacji gdy jednak, na skutek braku spełnienia tych założeń rynek zawodzi, państwo zgodnie z teorią ekonomiczną realizuje cele zmierzające do osiągnięcia równowagi, wykorzystując w swojej polityce odkryte mechanizmy. Zaznaczają się tu różnice w działaniach, wynikające z lansowanej szkoły ekonomicznej:

Podejście neoklasyczne kieruje się wówczas rozpoznanymi przyczynami tej nierównowagi i stosuje głównie politykę porządkową, a zwłaszcza alokacyjną.

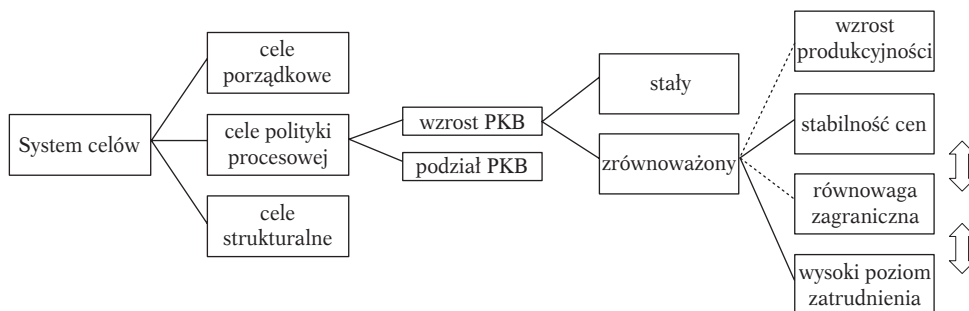
Podejście keynesowskie kieruje się symptomami, posługując się przede wszystkim instrumentami polityki procesowej i strukturalnej.

W sytuacji nierównowagi ma miejsce proces transformacji wiedzy ekonomicznej dla potrzeb polityki, czyli szukanie przyczyn obecnego stanu rzeczy, na podstawie analizy skutków. Działanie państwa zmierza, za pomocą oddziaływania na przyczyny, do osiągnięcia pożądanego skutku, czyli celu. Ma tutaj miejsce połączenie teorii polityki gospodarczej, która zajmuje się modelowym badaniem relacji przyczynowo-skutkowych zjawisk gospodarczych, z praktyką polityki gospodarczej, zajmującą się analizą celów-środków. W przedstawionym podejściu można zatem dojść do następującego systemu celów (rys. 7).

⁶⁰ Problem zapewnienia równowagi jest stary jak świat i ma swe źródła już w myśli greckiej poświęconej państwu i społeczeństwu. Dopiero jednak merkantylizm zastosował ją do gospodarki mówiąc o równowadze zagranicznej. Według Euckena [2004, s. 164-166] równowaga jest pytaniem o właściwe spełnianie funkcji.

⁶¹ M.in. poprzez działania na rzecz wolnej konkurencji, likwidowanie barier – szczególnie informacyjnych – realizowanych głównie w ramach polityki porządkowej.

Rysunek 7. System celów

Źródło: [Molitor, 2001, s. 34]

Definicja celów w podejściu deskryptywnym

Cele polityki gospodarczej dla podejścia deskryptywnego są celami faktycznie realizowanymi przez podmioty polityki gospodarczej w danym miejscu i danym czasie. Wskazuje na to ich definicja jako zjawisko społecznych i gospodarczych, pożądaných⁶² z punktu widzenia najwyższych organów władzy państwowej⁶³.

Aby określić obecne cele polityki gospodarczej w Europie Zachodniej w zgodzie z podejściem deskryptywnym trzeba byłoby wskazać, jakie cele są faktycznie realizowane w krajach Europy Zachodniej. Empirycznie wykazuje się, że większość krajów przestrzega następujących celów:

- trwały i stabilny wzrost gospodarczy,
- wysoki stopień zatrudnienia,
- stabilny rozwój wewnętrznej wartości pieniądza (stabilność cen),
- korzystne stosunki gospodarcze z zagranicą (równowaga zagraniczna),
- sprawiedliwy podział dochodu⁶⁴.

Powyższe cele mają złożony charakter polegający na tym, że coraz większy nacisk się kładzie nie tyle na wartość końcową, ale sposób, w jaki się do niej dochodzi. I tak, w ostatnich latach⁶⁵, szczególnie w UE, obserwuje się, że wzrost gospodarczy (jeden z najważniejszych celów), jest osiąganý za pomocą

⁶² Stanowi to pewien osąd wartościujący, ale badacz jedynie obserwuje to, że podmioty tworzą takie osądy, nie twierdząc jednak, że tak powinno być.

⁶³ Molitor [Molitor, 2001, s. 31] wychodząc od spostrzeżenia, że teoria polityki gospodarczej jest nauką opartą na doświadczeniu (niem. *Erfahrungswissenschaft*), dochodzi do wniosku, że celami polityki gospodarczej są te cele, które dominują w polityczno-gospodarczej rzeczywistości.

⁶⁴ Szczegółową listę celów stawianych obecnie w Polsce przedstawia np: [Grabowiecki, 2001, s. 54-58]. Podobne listy spotyka się w literaturze w niemieckiej i anglosaskiej, szersza lista u np. [Streit, 2005, s. 26].

⁶⁵ Podobnie konkretyzuje się cele w Polsce, por. [Horodeński, 2004, s. 14].

wzrostu konkurencyjności gospodarki, dokonywanej poprzez jej transformację w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, przy wykorzystaniu najnowszych technologii⁶⁶. Zwiększenie zatrudnienia osiągnięte jest poprzez tenże wzrost gospodarczy, deregulację i liberalizację rynku pracy oraz politykę strukturalną, w kierunku zwiększania zatrudnienia w sektorach wykorzystujących najnowsze technologie. Stabilność cen mają zapewnić restrykcje budżetowe i jednolita polityka monetarna w strefie euro, a sprawiedliwy podział dochodu – dążenia do społecznej konsolidacji. Taka zmienna w swojej naturze lista celów⁶⁷, jest efektem oddziaływania otoczenia dalszego na podmioty i narzędzia polityki gospodarczej: trendów i systemów gospodarczych, politycznych, społecznych i kulturowych⁶⁸. W ten sposób zaobserwowane cele polityki gospodarczej wynikają z istniejących w danym miejscu i czasie przekonań o tym, jakie zjawiska są pożądane.

Ponieważ w różnych okresach odmiennie określa się zjawiska pożądane dla gospodarki i różnie się do nich dochodzi (cele pośrednie), to trzeba stworzyć pewne kategorie lub model umożliwiający ich porównywanie, czyli zbadanie poszczególnych decyzji i przyporządkowanie ich celom wykorzystując znane obecnie zależności ekonomiczne⁶⁹. Aby je badać trzeba stworzyć system celów, który spełni funkcję „siatki”, wychytującej najważniejsze decyzje polityczno-gospodarcze i umiejscowi je w zrozumiałym, umożliwiającym porównanie modelu. Jest to istotne uzupełnienie „listy celów” (czy też celów deklarowanych⁷⁰), gdyż ograniczając się jedynie do takiej listy można łatwo pominąć nieraz istotne cele, które w niej nie figurują.

⁶⁶ Taki cel został zadeklarowany w ramach strategii lisbońskiej, gdzie stwierdzono, że celem UE na najbliższe 100 lat jest „uczynić Unię najbardziej konkurencyjną i najbardziej dynamiczną, bazującą na wiedzy przestrzenią gospodarczą, która będzie zdolna osiągać wzrost gospodarczy z większą ilością i lepszymi miejscami pracy oraz przy większym społecznym zespoleniu” [Lisbon European Council, 2000]. Jest też obecny w bieżącej strategii Europa 2020, w której jest to pierwszy priorytet, powiązany z dwoma kolejnymi: przeciw wykluczeniu społecznemu oraz wspierającym środowisko naturalne (w strategii lisbońskiej uwzględniony dopiero w specjalnym dodatkowym protokole). Priorytetami Strategii Europa 2020 jest zatem rozwój trzyprzymiotnikowy: inteligentny (rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji), zrównoważony (wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej) i sprzyjający włączeniu społecznemu (wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną).

⁶⁷ Z jednej bowiem strony cele powinny się dostosowywać do zmieniającego się otoczenia, z drugiej jednak powinny jej być wytyczone granice. Podobną filozofię stosują przedsiębiorstwa (które mogą służyć za przybliżony mikroobraz gospodarki) przy wytyczaniu swoich celów [Moszkowicz, 2000, s. 39-41]. Były podejmowane próby określenia stałej listy celów, ale kryzys lat 70. skierował uwagę na problemy wynikające z tej stałości, dla których rozwiązaniem mógł być elastyczny system celów. System ma stać na straży zbytniej ich dowolności, niekorzystnej dla rozwoju państwa.

⁶⁸ Por. [Horodecka, 2008].

⁶⁹ Podejście ma dlatego także charakter pozytywny.

⁷⁰ Także w organizacji jest różnica między celami rzeczywistymi, a celami oficjalnymi, która może być wynikiem niezgodności partykularnych interesów organizacji [Bielski, 1997, s. 101].

Podsumowanie

Podsumowując rozważania, można pokusić się o krótkie scharakteryzowanie sposobu rozumienia podziału celów w ramach poszczególnych podejść.

W podejściu normatywnym rozumie się cele polityki gospodarczej jako dobrobyt, który podlega kolejnym operacjonalizacjom. Dzięki nim otrzymuje się pewien system celów (mówi się najczęściej o tzw. „poligonie celów”) wychodzących od wartości obowiązujące w danym społeczeństwie, do których najczęściej zalicza się bezpieczeństwo, wolność, sprawiedliwość.

W podejściu pozytywnym dochodzi się do celów, wychodząc od podstawowych funkcji systemu gospodarczego, jakimi są wzrost i stabilność, których rozumienie – czyli przełożenie na cele pośrednie, zależy od reprezentowanej szkoły ekonomicznej (ściśle: sposobu postrzegania przyczyn zaburzeń na rynku)⁷¹.

W podejściu deskryptywnym cele polityki gospodarczej rozumie się jako cele faktycznie realizowane przez podmioty polityki gospodarczej w danym miejscu i danym czasie.

Pogłębienie zwłaszcza tematyki podejścia deskryptywnego zasługiwałoby na dalsze badania. Szersze analizy celów polityki gospodarczej w ramach podejścia deskryptywnego, a więc analizy celów realizowanych w danym miejscu i czasie pozwoliłyby na uzyskanie głębszej znajomości zachodzących współzależności. Można by było dzięki temu uzyskać większą ilość dokładnych modeli celów polityki gospodarczej, będących przecież w dużej mierze wynikiem zmian dokonujących się w ich otoczeniu. Szersze wykorzystanie podejścia deskryptywnego, pozwoliłoby na uniknięcie niedogodności stwarzanych przez pozostałe podejścia: a więc zbytniego schematyzmu podejścia pozytywnego i jego rozmijania się z rzeczywistością badaną, jak też nienaukowego⁷² charakteru podejścia normatywnego. Niewątpliwie takie opracowania zgodne z podejściem deskryptywnym, mogłyby wpłynąć dodatnio na wyniki prezentowane przez podejście pozytywne, dostarczając mu więcej materiału badawczego do budowy także bardziej ogólnych modeli.

Bibliografia

- Acocella N., [2005], *The Foundations of Economic Policy: Values and Techniques*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Arrow K.J., [1963], *Social Choice and Individual Values*, New York, John Wiley & Sons.
- Ashauer G., [1991], *Wirtschaftspolitik kurzgefaßt*, Stuttgart, Klett.
- Balcerowicz L., [1999], *Państwo w przebudowie*, Kraków, Znak.
- Bartling H., Luzius F., [2000], *Grundzüge der Volkswirtschaftslehre: Einführung in die Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik*, München, Vahlen.

⁷¹ Szkoły keynesowskie podkreślają konieczność stabilizowania gospodarki będącej w stanie nierównowagi, a klasyczne na utrzymanie tej równości.

⁷² Zgodnie z obowiązującym od ukształtowanego w początkach XX w. ujęcia naukowości, zwłaszcza chodzi tu o kwestię wolności od wartościowania.

- Bauer R.A., [1967], *Social Indicators*, London, The MIT Press.
- Beckerath von E., [1957], *Politik und Wirtschaft: ist eine rationale Wirtschaftspolitik möglich*, Schriften des Vereins für Socialpolitik, Berlin.
- Bender D., [1999], *Vahlens Kompendium der Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik*, München, Vahlen.
- Bentham J., [1974], *Value of a Pain or Pleasure (1778)*, [w:] Parekh B.C., *Bentham's Political Thought*, London, Cass.
- Bergson A., [1938], *A Reformulation of Certain Aspects of Welfare Economics*, „The Quarterly Journal of Economics” 52(2), 310-334.
- Bielski M., [1997], *Organizacje: istota, struktury, procesy*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Blum U., [2003], *Grundlagen der Volkswirtschaftslehre: Mit 4 Tabellen*, Berlin, Springer.
- Bode O.F., [2000], *Allgemeine Wirtschaftspolitik*, München, Oldenbourg.
- Bosch W., [1960], *Marktwirtschaft – Befehlswirtschaft. Ein Vergleich der Wirtschaftsordnungen in West- und Mitteldeutschland*, Heidelberg, Quelle & Meyer.
- Bresciani-Turroni C., [1948], *Einführung in die Wirtschaftspolitik*, Bern, A.Francke.
- Breyer F., Kolmar M., [2005], *Grundlagen der Wirtschaftspolitik*, Tübingen, Mohr Siebeck.
- Buchanan J.M., Gordon T., [1962], *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*, Michigan, Ann Arbor.
- Clement R., [2001], *Praxis der Wirtschaftspolitik. Theorie und ihre Anwendung spielend lernen*, München, Vahlen.
- Comte A., [1961], *Metoda pozytywna w szesnastu wykładach*, Warszawa, PWN.
- Ćwikliński H., [2004], *Polityka gospodarcza*, Gdańsk, Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego.
- Czerwiński Z., [1973], *Podstawy matematycznych modeli wzrostu gospodarczego*, Warszawa, PWE.
- Dahl R.A.L., Charles E., [1953], *Politics, Economics and Welfare*, New York, Harper and Brothers.
- Dixit A.K., [1996], *The making of economic policy: a transaction-cost politics perspective*, Cambridge, The MIT Press.
- Dobias P., [1991], *Wirtschaftspolitik. Einführung in ihre Grundlagen und Hauptprobleme Wirtschaftspolitik*, Stuttgart, UTB für Wissenschaft.
- Donges J.B., Freytag A., [2004], *Allgemeine Wirtschaftspolitik: Mit 2 Tabellen*, Stuttgart, Lucius & Lucius.
- Dorfman J., [1955], *The role of the German Historical School in American economic thought*, „American Economic Review” 45, 17-28.
- Düppen M., Xaver F., [1975], *Allgemeine Wirtschaftspolitik*, München, V. Florentz.
- Erlei M., Leschke M., Sauerband D., [1999], *Neue Institutionenökonomik*, Stuttgart, Schäfer-Poeschel.
- Eucken W., [2004], *Grundzüge der Wirtschaftspolitik*, Tübingen, Mohr Siebeck.
- Fidrmuc J., [2000], *Political Support for Reforms: Economics of Voting in Transition Countries*, „European Economic Review” 44 (8), 1491-1513.
- Fritsch M., Wein T., Ewers H.-J., [2003], *Marktversagen und Wirtschaftspolitik: Mikroökonomische Grundlagen staatlichen Handelns*, München, Vahlen.
- Fritsch M., Wein T., Ewers H.-J., [2007], *Marktversagen und Wirtschaftspolitik: Mikroökonomische Grundlagen staatlichen Handelns*, München, Vahlen.
- Garbicz M., [2000], *Hipoteza racjonalnych oczekiwań a nieskuteczność polityki gospodarczej*, „Ekonomista” (4).
- Giersch H., [1961], *Allgemeine Wirtschaftspolitik, T. 1: Grundlagen*, Wiesbaden, Gabler.
- Giersch H., [2005], *Methodologische Reflexionen*, [w:] Schäfer W., *Institutionelle Grundlagen effizienter Wirtschaftspolitik*, Berlin, Duncker & Humblot 9-23.
- Gil S., [2000], *Wskaźnik trwałego dobrobytu ekonomicznego (ISEW). Cz.1. Metodologia i dotychczasowe doświadczenia*, „Ekonomista” (5).

- Glastetter W., [1992], *Allgemeine Wirtschaftspolitik*, Mannheim, B.I.-Taschenbuchverl.
- Glatzer W. Z., Wolfgang, [1984], *Lebensqualität in der Bundesrepublik. Objektive Lebensbedingungen und subjektives Wohlbefinden*, Frankfurt, New York, Campus.
- Goryszewski R., [1993], *Neoinstytucjonalne ujęcie zagadnienia rozwoju społeczno-gospodarczego (zarys problematyki z uwzględnieniem stanowiska wobec zagadnienia rozwoju krajów Trzeciego Świata)*, „*Ekonomia*” (56).
- Gottl von Ottlilienfeld F., [1931], *Wirtschaft und Wissenschaft*, Jena, Verlag von Gustav Fischer.
- Grabowiecki J.M., [2001], *Polityka ekonomiczna. Problemy podstawowe*, Zamość Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu.
- Groser M., [1997], *Herkunft und Zukunft der Neuen Politischen Ökonomie*, [w:] Behrends S., *Ordnungskonforme Wirtschaftspolitik in der Marktwirtschaft*, Berlin, Duncker & Humblot, 551-566.
- Grüner H.P., [2008], *Wirtschaftspolitik: Allokationstheoretische Grundlagen und politisch-ökonomische Analyse*, Berlin Heidelberg, Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Heise A., [2005], *Einführung in die Wirtschaftspolitik: Grundlagen, Institutionen, Paradigmen*, München, Fink.
- Hinterberger F.L., Marcus F.S., [1996], *Ökologische Wirtschaftspolitik. Zwischen Ökodiktatur und Umweltkatastrophe*, [w:] Eicker-Wolf K.K., Ralf; Niechoj, Torsten; Reiner, Sabine; Weiß, Jens, *Wirtschaftspolitik im theoretischen Vakuum? Zur Pathologie der Politischen Ökonomie*, Marburg, Metropolis-Verlag.
- Horodecka A., [2001], *Instytucjonalizm i podejście instytucjonalne od polityki gospodarczej*, „*Polityka Gospodarcza*” (5/6).
- Horodecka A., [2007], *Ewolucja celów oddziałujących na wzrost popytu zewnętrznego w Wielkiej Brytanii*, „*Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*” (82), 177-196.
- Horodeński R., [2004], *Polityka ekonomiczna: fakty, tendencje, dylematy*, Białystok, Wydaw. Wyższej Szkoły Ekonomicznej.
- Hutchinson T.W., Weisser G., [1962], *Das Problem der systematischen Verknüpfung von Normen und Aussagen der positiven Ökonomie und der wirtschaftspolitischen Beratung*, w: Beckerath E. v., Giersch H., *Probleme der normativen Ökonomik und der wirtschaftspolitischen Beratung*, Bad Homburg, Verhandlungen auf der Arbeitstagung des Vereins für Socialpolitik.
- Issing O., Berg H., [1993], *Allgemeine Wirtschaftspolitik*, München, Vahlen.
- Kaja J., [1992], *Japońska ekonomia deskryptywna*, „*Życie gospodarcze*” (47).
- Kaja J., [1994], *Zarys polityki gospodarczej*, Warszawa, SGH.
- Kaja J., [1996], *Eseje o japońskiej ekonomii i gospodarce*, Warszawa, Semper.
- Karwat M., [2001], *Polityka jako skoncentrowany wyraz ekonomiki*, [w:] Kaczmarek B., *Metafory Polityki*, Warszawa, Elipsa.
- Keller P., [1955], *Dogmengeschichte des wohlstandspolitischen Interventionismus*, Winterthur, Keller.
- Koch W.A.S., Czogalla C., [2004], *Grundlagen der Wirtschaftspolitik*, Stuttgart, Lucius & Lucius.
- Kot S.M., [1995], *Modelowanie poziomu dobrobytu – teoria i zastosowanie*, Wrocław, Ossolineum.
- Krajewski W., [1998], *Prawa nauki. Przegląd zagadnień metodologicznych i filozoficznych*, Warszawa, KiW.
- Kujda M., [1998], *Makroekonomia*, Rzeszów, Politechnika Rzeszowska.
- Külp B., [1980], *Einführung in die Wirtschaftspolitik*, Freiburg, Rombach.
- Kurzynowski A., [2006], *Polityka społeczna*, Warszawa, Oficyna Wydawnicza SGH.
- Landreth H., Colander D.C., [1998], *Historia myśli ekonomicznej*, Warszawa, PWN.
- Lange O., [1986], *Ekonomia polityczna*, Warszawa, PWN.
- Lisboan European Council – Presidency Conclusions, [2000], <http://www.europarl.europa.eu/sumits/lis1en.htm> (10.06.2011).
- Lowe A., [1965], *Politische Ökonomie*, Frankfurt, EVA.
- Luckenbach H., [2000], *Theoretische Grundlagen der Wirtschaftspolitik*, München, Vahlen.

- Marciniak S., [2000], *Innowacje i rozwój gospodarczy*, Warszawa, olegium Nauk Społecznych i Administracji Politechniki Warszawskiej.
- Mazurkiewicz E., [2000], *Polityka gospodarcza*, Warszawa, WSE.
- McConnell C.R.B., Stanley L., [2004], *Macroeconomics. Principles. Problems, and Policies*, New York, Irwin/McGraw-Hill.
- Mehler F., [1970], *Ziel-Mittel-Konflikte als Problem der Wirtschaftspolitik: ein Beitrag zur Theorie der Wirtschaftspolitik, exemplifiziert an der praktischen Agrarpolitik*, Berlin, Duncker & Humblot.
- Meier A., Slembeck T., [1998], *Wirtschaftspolitik: Kognitiv-evolutionärer Ansatz*, München, Oldenbourg.
- Meinhold W., [1970], *Volkswirtschaftspolitik. Teil 1. Theoretische Grundlagen der Allgemeinen Wirtschaftspolitik*, München, Hueber.
- Menger C., [2010], *Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften: Und Der Politischen Oekonomie Insbesondere*, Nabu Press.
- Mill J.S., [1836], *On the Definition of Political Economy and the Method of Investigation Proper to it*, w, University of Toronto Press.
- Mill J.S., [1874], „Essays on some unsettled Questions of Political Economy”, 16.12.2010, URL: <http://www.econlib.org/library/Mill/mlUQP.html>
- Molitor B., [2001], *Wirtschaftspolitik*, München, Oldenbourg.
- Moszkowicz M., [2000], *Strategia przedsiębiorstwa okresu przemian*, Warszawa, PWE.
- Müller R., Röck W., [1993], *Konjunktur-, Stabilisierungs- und Wachstumspolitik: Theoretische Grundlagen und wirtschaftspolitische Konzepte*, Stuttgart, Kohlhammer.
- Mussel G., Pätzold J., [1998], *Grundfragen der Wirtschaftspolitik*, München, Vahlen.
- Myrdal G., [2003], *The Political Element in the Development of Economic Theory: A Collection of Essays on Methodology*, London, Routledge.
- Ohm H., [1972], *Allgemeine Wirtschaftspolitik. Systematisch-theoretische Grundlegung*, Berlin, de Gruyter.
- Ölschläger C., Wienstein E., [1992], *Allgemeine Wirtschaftspolitik*, München, Verl. für Wirtschaftsskripten.
- Peters H.-R., [1993], *Einführung in die Theorie der Wirtschaftssysteme*, München, Oldenbourg.
- Petersen H.-G., Müller K., Luckenbach H., [1999], *Volkswirtschaftspolitik*, München, Vahlen.
- Philippovich E., [1982], *Wirtschaftlicher Fortschritt und Kulturentwicklung*, Freiburg.
- Pigou A.C., [1929], *The Economics of Welfare*, London.
- Pütz T., [1971], *Grundlagen der Theoretischen Wirtschaftspolitik*, Stuttgart, Fischer.
- Ramb B.T., [1987], *Grundlagen der Wirtschaftspolitik, R., München – Wien 1987*, München/Wien, Oldenbourg.
- Rawls J., [1975], *A Theory of Justice*, Frankfurt, Suhrkamp.
- Schachtschabel H.G., [1986], *Allgemeine Wirtschaftspolitik*, Stuttgart, Kohlhammer W.
- Schiller K., [1986], *Wirtschaftspolitik*, [w:] Becherath E.B., Hermann; Brinkmann, Carl, *Handwörterbuch der Sozialwissenschaften*, Göttingen, Vandenhoeck + Ruprecht.
- Schmoller G., [1998], *Die Volkswirtschaft, die Volkswirtschaftslehre und –methode*, [w:] Schmoller G., Nau H.H., *Historisch-ethische Nationalökonomie als Kulturwissenschaft*, Marburg, Metropolis-Verl.
- Schmoller von G., [1883], *Zur Methodologie der Staats- und Sozialwissenschaften*, „Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im deutschen Reich”, 979-994.
- Seifert E.K.P., Birger P., [1995], *Neuorientierungen in der ökonomischen Theorie*. Marburg, Metropolis.
- Senior N.W., [2000], *An outline of the science of political economy*, Düsseldorf, Verl. Wirtschaft und Finanzen.
- Psychalski G., [2001], *Zarys historii myśli ekonomicznej*, Warszawa, PWN.
- Streit M.E., [2005], *Theorie der Wirtschaftspolitik*, Stuttgart, Lucius & Lucius.

- Strümpel V.B., [1971], *Soziale Indikatoren- Fieberkurve der Nation*, „Wirtschaftsdienst” 6, 301-305.
- Taylor E., [1947], *Wstęp do ekonomiki*, Gdynia.
- Taylor E., [1991], *Historia rozwoju ekonomiki*, Lublin, Delfin.
- Teichmann U., [1987], *Grundlagen der Wachstumspolitik*, München, Vahlen.
- Teichmann U., [2001], *Wirtschaftspolitik: Eine Einführung in die demokratische und die instrumentelle Wirtschaftspolitik*, München, Vahlen.
- Tinbergen J., [1956], *Economic Policy: Principles and Design*, Amsterdam, North-Holland.
- Tuchtfeldt E., [1971], *Zielprobleme in der modernen Wirtschaftspolitik*, Tübingen, Mohr.
- Walker E.R., [1951], *Von der Wirtschaftstheorie zur Wirtschaftspolitik*, Wiesbaden, Metopen.
- Weber M., [1904], *Die „Objektivität“ sozialwissenschaftlicher und sozialpolitischer Erkenntnis*, „Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik” 19, 22-87.
- Weber M., [1917/1918], *Der Sinn der „Wertfreiheit“ der soziologischen und ökonomischen Wissenschaften*, „Logos. Internationale Zeitschrift für Philosophie der Kultur” 7, 40-88.
- Weber M., [1924], *Diskussionsreden auf den Tagungen des Vereins für Socialpolitik (1905, 1907, 1909, 1911)*, w, *Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik*, Tübingen, Mohr.
- Weber W.T., Ernst, [1952], *Das Wertfreiheitsproblem seit Max Weber*, „Zeitschrift für Nationalökonomie” 13, 158-201.
- Weiß J., [1996], *Nachhaltigkeit als Leitbild der Umweltpolitik?*, [w:] Eicker-Wolf, K. K., Ralf; Niechoj, Torsten; Reiner, Sabine; Weiß, Jens, *Wirtschaftspolitik im theoretischen Vakuum?*, Marburg, Metropolis-Verlag, 301-322.
- Weisser G., [1951], *Politik als System aus normativen Urteilen*, Göttingen, Otto Schwartz.
- Werner J., [1991], *Wohlstand, Freiheit und Gerechtigkeit, ihre Verwirklichung als Problem der Wirtschaftspolitik*, Zürich, St. Gallen.
- Winiarski B., [2006], *Polityka gospodarcza*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Woll A., [2000], *Wirtschaftslexikon*, Oldenbourg, Oldenbourg Wissensch.Vlg.
- Wright L.M., [1982], *A Comparative Survey of Economic Freedoms*, [w:] Gastil R.D., *Freedom in the World. Political Rights and Civil Liberties*, London, Greenwood Press, 51-90.
- Würgler H., [1960], *Die obersten Zielsetzungen der Wirtschaftspolitik*, „Zeitschrift für Volkswirtschaft und Statistik”.
- Zinn K.G., [1970], *Allgemeine Wirtschaftspolitik als Grundlegung einer kritischen Ökonomie*, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, W. Kohlhammer.

ECONOMIC POLICY OBJECTIVES IN VARIOUS METHODOLOGICAL APPROACHES IN ECONOMICS

Summary

The article aims to define and classify economic policy objectives according to the methodological approach on which they are based. This is a significant issue that fills a gap in existing research, according to the author. Attempts to define economic policy objectives are often made at random; researchers in countries such as Germany usually limit themselves to listing such objectives, Horodecka says, while research reports in English-speaking countries tend to focus on the practical aspects of economic policy.

The author discusses different methodological approaches to economic policy making. The adopted method of analysis makes it possible to determine the most important features of economic policy depending on the approach adopted.

The author classifies and defines economic policy objectives depending on the methodological approach adopted. She identifies the following approaches in the context of economic policy objectives: a normative approach, focusing on economic prosperity; a positive approach, based on growth and stability as the functions of the economic system; and a descriptive approach, focusing on objectives actually pursued by economic policymakers in specific countries.

The analysis resulted not only in defining and classifying economic policy objectives, but also in determining the advantages and disadvantages of individual approaches. This critical review of the existing methods points to the superiority of the descriptive approach, Horodecka concludes.

Keywords: economic policy objectives, definition, economic methodology